

Pravda o Pravdě (?) / Pravda (jako soud, výrok)

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[2002](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[2002](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 19. 7. 2002
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 19. 7. 2002

Pravda o Pravdě (?) / Pravda (jako soud, výrok)

Aristotelés uvádí důvod, proč nemůže být pravdivý jenom jediný soud (či výrok): je-li jen jeden soud pravdivý, pak je také pravdivý soud (výrok), že tento výrok je pravdivý, jakož i soud (výrok), že soud o onom (pravdivém) výroku, že ten první výrok je pravdivý, a tak dále. Když to trochu zformalizujeme a tím zpřehledníme, pak je-li pravdivý soud A, je rovněž pravdivý soud B, tvrdící, že soud A, je pravdivý, ale pravdivý je také soud C, tvrdící, že pravdivý je soud B, a tak dále. – Pravdivost soudu ovšem nesmíme zaměňovat za pravdu o tomto soudu; jak se to tedy má s pravdou samou, ať už o čemkoli? Má např. vůbec nějaký smysl tázat se po pravdě o pravdě? (Tedy pozor: nikoli o pravdě o – údajně – pravdivém soudu nebo výroku!) Můžeme si pomoci tím, jak na některých místech svých spisů Spinoza hovoří o pravdě (a nebudeme se pouštět do podrobného zkoumání, co právě on tím myslel a v jakém kontextu se tím zabýval). Spinoza ve svém – ostatně velmi pozoruhodném – úsilí o zdůraznění pravdy jako nejvyšší instance prohlašuje, že pravda je posledním kritériem (užívá třeba slova „norma“ nebo „index“) sebe samé i omylu (a lži; přesné znění v jedné verzi: veritas est index sui et falsi, -viz-). Pozoruhodnost této myšlenky spočívá v tom, že tradiční pojetí pravdy jako shody myšlení (nebo porozumění, rozumu) považuje s naprostou samozřejmostí to, co „jest“, za kritérium či normu pravdivosti poznání tohoto „jsoucího“. Svěbytnost a autonomie pravdy, která vylučuje jakoukoli jinou normu, jakékoli jiné kritérium pravdy než právě pravdu samu, má zřetelně jiné, „cizí“ kořeny (můžeme rovnou říci, že ne-řecké dokonce výrazně protiřecké). Na tomto místě nám jde ovšem o něco jiného: ze Spinozovy formulace totiž vyplývá, že přinejmenším v jistém smyslu je možná „pravda o pravdě“, že pravda se k sobě samé může „jakoby“ vztahovat. To je ovšem jen otevřený problém, jak to je možné, neboť v rámci naší běžné zkušenosti je jakýkoli „vztah k sobě“ charakteristický pro subjekt. Tvrdit, že pravda – v onom výsostném smyslu „poslední“ nebo „nejvyšší“ instance (v takovém případě budeme raději psát „Pravda“ s velkým počátečním písmenem) – je nutně subjektem, je-li schopna se k sobě vztáhnout, by bylo rozhodně předčasné, ne-li nesprávné (to je zajisté zapotřebí teprve prozkoumat, ale v žádném případě to nemůžeme prostě předpokládat bez udání náležitých důvodů). – Jen docela předběžně tu můžeme pro zvlášť zvědavé poznamenat, že pravdu nemůžeme chápat jako subjekt, protože se časově děje (odehrává) v opačném smyslu (směru), než jak se děje (odehrává) každý subjekt. Pravda přichází ke každému subjektu z budoucnosti a „děje se“ („stává se“) jeho prostřednictvím, přesněji prostřednictvím jeho akcí, aktivit, činů „danou skutečností“. Ale tato uskutečněná, nastalá pravda si nikdy nemůže podržet onu zmíněnou svrchovanost a ničím nepodmíněnou a nerelativizovatelnou superioritu, která je vlastní „Pravdě přicházející“ (adventivní), ale naopak se musí vždy znovu vystavovat oné přicházející Pravdě jako i své normě a svému kritériu.

(Písek, 020719-2.)